

Open your mind. LUT.
Lappeenranta University of Technology

Kauppateellinen tiedekunta
AB40A8000 Kandidaatintutkielma (Strategiatutkimus)
Anni Tuppara

Globalisaation ongelmat kehittyville maille – näkökulmana uusklassisen taloustieteen kritiikki

Globalization's problems for the developing nations from the
perspective of critique of neoclassical economics

Atte Laitinen 0297155

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1 Tutkielman tausta.....	1
1.2 Tutkielman tavoitteet	2
1.3 Tutkielman rakenne	2
2. Globalisaation positiiviset vaikutukset	4
3. Uusklassinen talousteoria.....	6
4. Globalisaation ongelmat kehittyvien maiden näkökulmasta	8
4.1 Ilmastonmuutos ja ympäristöongelmat	8
4.1.1 Lihan- ja kalantuotannon ongelmat	10
4.1.2 Kasvihuonepäästöt	11
4.1.3 Kestävän kehityksen tarve	12
4.2 Alueellinen epätasa-arvo.....	14
4.2.1 Teorioiden näkökulmia	14
4.2.2 Empiiristä evidenssiä	17
4.3 Kansainvälinen järjestäytynyt rikollisuus ja terrorismi	19
4.4 Kehittyneiden maiden yritysten levittäytyminen kehitysmaihiin	19
4.4.1 Vallan siirtyminen valtiolta suuryrityksille	20
4.4.2 Mainonta	22
4.4.3 Hikipajat.....	23
4.5 Globalisaation aiheuttaman kulutuksen muutoksen vaikutukset kehittyviin maihin....	24
5. Johtopäätökset ja yhteenveto	26
Lähteet.....	28

1. Johdanto

Työni liittyy syksyn 2009 ja kevään 2010 kandidaatintutkielma-kurssiin, joka järjestetään Lappeenrannan Teknillisen Yliopiston kauppatieteiden osaston strategiatutkimuksen pääaineen opiskelijoille.

1.1 Tutkielman tausta

Globalisaatio tarkoittaa kansainvälistä taloudellista ja kulttuurista yhdentymistä (Väyrynen 2001, 15). Moderni globalisaation ensimmäinen vaihe alkoi toden teolla 1870-luvulla, kun kansainvälinen kauppa vapautui. Toinen vaihe alkoi 1980-luvun puolivälissä palvelualan kansainvälistymisellä ja jatkuu edelleen. (Piekkola 2008, 9) Myös finanssijärjestelmän globalisoitumisella 1980-luvulla oli suuri merkitys toisen vaiheen alkamisessa (Väyrynen 1998, 27).

Uusklassinen taloustiede on hallitseva taloustieteen koulukunta, mutta siinä on myös paljon ongelmia. Kritisoin tutkielman aikana uusklassisen taloustieteen puutteita, jotka ovat merkityksellisiä kehittyvien maiden tilanteelle globaalissa taloudessa. Samaten uusklassinen taloustiede käsittelee useita taloudellisia ilmiöitä, mutta keskityn sen osa-alueisiin, jotka liittyvät globalisaatioon liittyviin kehittyvien maiden ongelmiin. Johtuen tilan puutteesta tutkielmani paino on lähinnä uusklassisen taloustieteen mallien ongelmissa, enkä käy läpi tarkemmin uusklassista taloustiedettä kritisoivia teorioita.

Tutkielmassani noudatan YK:n määritelmää kehittyvistä maista. Sen mukaan kehittyviä alueita ovat Amerikka lukuun ottamatta Kanadaa ja Yhdysvaltoja, Länsi-Intia, Aasia lukuun ottamatta Japania, Oseania lukuun ottamatta Australiaa ja Uutta-Seelantia ja Afrikka lukuun ottamatta Eteläisen Afrikan tulliunionia. Eteläisen Afrikan tulliunioniin kuuluvat Etelä-Afrikka, Botswana, Lesotho, Swazimaa ja Namibia. Itsenäisten valtioiden yhteisöä ja Itä-Euroopan maita ei lasketa kehittyneisiin tai kehittyviin maihin. (Yhdistyneet kansakunnat, 2008)

Tutkimuksessa näkökulmani on, että avoin maailmantalous on positiivinen ilmiö, mutta hallitsemattomassa talouden globalisaatiossa on myös paljon tavalla tai toisella uusklassiseen taloustieteeseen liittyviä huonoja puolia. Ympäristöongelmat ovat vakavia ja alueellinen eriarvoisuus on kasvanut (Väyrynen 2001, 9). Tähän voidaan lisätä vielä monia muita ongelmia kuten hikipajat, kehittyvien maiden kulutuksen muutoksen aiheuttamat ongelmat ja järjestäytyneen rikollisuuden ja terrorismin kansainvälistyminen. Myös valta on siirtynyt enenevässä määrin valtiolta kansainvälisille suuryrityksille ja pankeille, mikä on vähentänyt valtioiden mahdollisuuksia tehdä itsenäisiä päätöksiä (Väyrynen 1998, 148). Nämä ongelmat vaikuttavat monesti etenkin kehittyviin maihin. Koska tutkielmani aiheena on nimenomaan globalisaation ongelmat, keskityn pääasiassa näihin ongelmiin enkä niin paljoa globalisaation positiivisiin vaikutuksiin.

1.2 Tutkielman tavoitteet

Työ on kirjallisuustutkimus. Pyrin tutkimaan aihetta kirjallisuuden ja tuoreiden aiheeseen liittyvien artikkeleiden avulla. Työn tarkoitus on olla aihetta yleisesti kuvaileva. Globalisaatiossa on paljon haasteita ja uhkakuvia, mutta oikeilla toimenpiteillä globalisaatiosta on hyötyä sekä rikkaille että köyhemmille maille. Lukijalle tulisi muodostua yleiskuva globalisaation ongelmista kehittyville maille näkökulmana uusklassisen taloustieteen ongelmien kritiikki.

1.3 Tutkielman rakenne

Johdannon jälkeisessä toisessa kappaleessa keskityn globalisaation positiivisiin vaikutuksiin. Tutkielman kolmannessa kappaleessa esittelen lyhyesti uusklassisen talousteorian pääpiirteet. Tarkemmin käyn teoriaa ja sen ongelmia läpi tutkielman edetessä. Neljännessä luvussa keskityn globalisaation ongelmiin kehitysmaiden näkökulmasta. Paneudun kyseisessä kappaleessa tarkemmin ilmastonmuutokseen ja ympäristöongelmiin, alueelliseen epätasa-

arvoon, kansainväliseen järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja terrorismiin, kehittyneiden maiden yritysten kehitysmaihin levittäytymisen vaikutuksiin sekä globalisaation aiheuttaman kulutuksen muutoksen vaikutuksiin kehittyvissä maissa. Viidennessä ja viimeisessä luvussa esitän johtopäätökset ja yhteenvedon.

2. Globalisaation positiiviset vaikutukset

Modernin globalisaation toisen vaiheen alusta lähtien talous on kasvanut merkittävästi. Globalisaation aiheuttama kasvanut kilpailu parantaa tuotevalikoimaa ja tuotteiden laatua sekä laskee hintoja verrattuna kansallisten oligopolien ja monopolien aikaan. (Tiemstra 2007 151; Mundy 2005, 4)

1980-luvun alusta lähtien kehittyneet ja kehittyvät valtiot ovat vapauttaneet talouksiaan, vähentäneet kaupan esteitään ja avautuneet ulkomaaninvestoinneille. Valtionyhtiöitä on yksityistetty ja kotimarkkinoiden sääntelyä on vähennetty. Tämä kehitys on aiheuttanut vahvaa kasvua talouteen liittyvissä mittareissa, kuten investoinneissa ja rajat ylittävässä kaupassa. Informaatioteknologian vallankumous on puolestaan vähentänyt dramaattisesti tietoliikenteen kustannuksia. Globalisaatioon tämä on vaikuttanut merkittävästi.

Globalisaation päätoimijoita ja -hyötyjiä ovat kuitenkin olleet kansainväliset suuryritykset, joilla on kilpailuetuja, joiden avulla niiden kannattaa levittäytyä ympäri maailmaa. Tämä tekee niistä houkuttelevia vaihtoehtoja sijaintipaikan tarjoaville valtioille, jotka tavoittelevat taloudellista kasvua ja kansallisen kilpailukyvyn parantamista.

(Eden & Lenway 2001, 384-385)

Globalisaation kannattajien mielestä kaupan avoimuutta edistävä politiikka parantaa pitkässä jouksussa kaikkien hyvinvointia. Kannattajat myöntävät useimmiten, että globalisaatio luo sopeutumisongelmia joillekin maille ja ryhmille maiden sisällä, mutta heidän mielestään ongelmien laajuus ei ole merkittävä, etenkin kun ottaa huomioon hyödyt, joita globalisaation odotetaan tuovan. (O'Brien & Leichenko 2003, 89)

Globalisaatio on vaikuttanut maailman kehitykseen matkustuksen, maahanmuuton, kaupan ja kulttuurien sekoittumisen kautta. Myös esimerkiksi tieteellinen ja teknologinen tieto on levinnyt globalisaation ansiosta nopeasti ympäri maailmaa. Globalisaation pysäyttäminen olisi hidastanut tätä kehitystä. (Miquel-Martí & Sordé-Martí 2008, 57) Globalisaatio tarjoaa mahdollisuuksia taloudellisen hyvinvoinnin kasvattamisessa, sananvapauden parantamisessa ja kulttuurisen monimuotoisuuden lisäämisessä (Eden & Lenway 2001, 388). Huolimatta

monista globalisaation positiivisista puolista, siinä on myös paljon ongelmia. Niihin keskityn neljännessä luvussa.

3. Uusklassinen talousteoria

Uusklassinen taloustiede on jo yli sadan vuoden ajan ollut hallitseva taloustieteen koulukunta ja ylipäätään maailman merkittävin teoria johtuen sen vaikutuksesta politiikkaan (McMurtry 2003, 377, 381). Uusklassinen taloustiede keskittyy rationaalisten omaa hyötyään maksimoivien yksilöiden käyttäytymiseen ja ajattelee makrotasoa yksittäisten toimijoiden kanssakäymisen tuloksena (Lowenberg 1990, 619).

Uusklassinen talousteorian menetelmät koskevat pääasiassa taloudellisen tasapainon muodostumista suraavilla oletuksilla: kuluttajat ovat täydellisesti tietoisia preferensseistään ja markkinoilla olevista tuotteista, preferenssit ovat ulkoisesti määrättyjä ja pysyviä, yksilön tyytyväisyys riippuu vain omasta kulutuksesta ja kulutus tapahtuu hyödykkeen hankintahetkellä (James 2000, 537). Yksilön käyttäytyminen on tulosta rationaalisista valinnoista ja hän tekee parhaat valinnat vallitseviin olosuhteisiin ja valitsee vaihtoehdot, mitkä maksimoivat henkilökohtaista hyötyä (Rosen 1997, 140).

Uusklassisen taloustieteen kulmakiviä on Adam Smithin 1700-luvulla kehittänyt näkymättömän käden teoria. Sen mukaan, kun ihmiset tavoittelevat omaa etuaan ja etsivät tuottomahdollisuuksia, myös yhteinen etu toteutuu. Ihmiset toimivat siis markkinoiden näkymättömän käden ohjaamana. (Goldstein 2008, 9-10; Lowenberg 1990, 621)

Uusklassisessa taloustieteessä on kuitenkin myös paljon ongelmia. Talouspolitiikka perustuu usein taloudellisiin malleihin, joita ei ole testattu empiirisesti, vaikka ne ovatkin matemaattisesti kehittyneitä ja yleisesti hyväksytyjä. Kun testejä on tehty, on huomattu, että ihmisten käyttäytyminen kokeellisissa tai laboratorio-oloissa on usein erilaista verrattuna uusklassisten mallien oletuksiin. Ongelmana on myös, että uusklassiset teoriat kehitettiin alun perin maatalousyhteiskunnassa ja ne on siirretty enemmän tai vähemmän muuttumattomina moderniin teollistuneeseen maailmaan. (Hall et al. 2001, 667)

Uusklassisia taloustieteilijöitä kritisoidaan monesti siitä, että he käyttävät monimutkaisia matemaattisia malleja, jotka monimutkaisuudesta huolimatta yksinkertaistavat liikaa todellisuutta (Goldstein 2008, 30). Kehittyvien maiden tutkimusta on heikentänyt yritys luoda universaaleja teorioita, on sitten kyse uusklassisesta talousteoriasta tai muista teorioista. Sillä

on tutkimuksellisesti ja poliittisesti negatiivisia seurauksia. Samoja teorioita ei pysty soveltamaan rikkaisiin ja vähiten kehittyneisiin maihin. (Berman 2004, 13) Uusklassinen taloustiede ei myöskään pysty kuvaamaan oikeasti olemassa olevia kansantalouksia, joissa on esimerkiksi runsaasti oligopoleja ja monopoleja sekä monimutkainen verotus (Busch 2007, 437).

Eettisiä näkökulmia ei ole otettu juurikaan mukaan uusklassisen taloustieteen tutkimukseen johtuen individualismin korostamisesta. Se olettaa yksilön maksimoivan omaa hyötyään eikä painota aktiivista toisten hyvinvoinnin huomioon ottamista. Jotta uusklassinen taloustiede säilyttää hegemonia-asemansa, sen täytyy hylätä tiukka individualismin painotuksensa ja ottaa huomioon myös moraaliset näkökulmat, mitkä ovat osa monia muita tieteenteorioita. (Finnegan 1995, 17, 25-26) Se ei myöskään ole pystynyt todistamaan perusolettamuksiaan empiirisesti (McMurtry 2003, 381). Keskityn uusklassisen taloustieteen ongelmiin tarkemmin seuraavassa kappaleessa.

4. Globalisaation ongelmat kehittyvien maiden näkökulmasta

4.1 Ilmastonmuutos ja ympäristöongelmat

Mielestäni globalisaatioon tärkeänä osana kuuluva ulkomaisen teollisuuden levittäytyminen ympäri maailmaa ja sitäkin kautta osittain globalisaatiosta johtuva fossiilisten polttoaineiden käytön lisäys ovat nopeuttaneet ilmastonmuutosta. Myöskin esimerkiksi länsimaisen, saastuttavan, elämäntavan levittäytyminen ympäri maailmaa ja matkustuksen lisäys ovat kiihdyttäneet ilmastonmuutosta merkittävästi.

Kansantaloustiede ja talous vaikuttavat useimpiin asioihin, joiden kanssa olemme päivittäin tekemisissä. Tästä johtuen taloustiedettä ei saisi erottaa muista tieteenaloista, kuten fysiikasta, biologiasta ja kemiasta. Suuret päätökset, jotka vaikuttavat miljooniin ihmisiin, perustuvat uusklassisen taloustieteen malleihin, jotka - vaikka ovatkin matemaattisesti kehittyneitä - eivät ota huomioon perusluonnonlakeja. (Hall et al. 2001, 663-664)

Uusklassisen taloustieteen näkemys energian ja raaka-aineiden merkityksen vähäisyydestä juontuu sen kehityksen alkuaikoihin 1700-luvulle, jolloin mallit käsittelivät vain hyödykkeiden vaihtoa, eikä niiden tuotantoa otettu huomioon. Talous nähtiin riippumattomana luonnosta, markkinat olivat aina tehokkaampia kuin hallitukset ja talouden ensisijainen tavoite oli kasvu. Luontoa pidettiin loputtomien luonnonvarojen lähteenä ja ihmiskunnan vaikutus ympäristöön oli pieni ja paikallinen. Teknologian kehityksen ansiosta ihmiset eivät myöskään olleet enää yhtä avuttomia tautien, nälänhädän ja luonnonmullistusten edessä. Ihmiskunnan kohtalo näytti olevan ihmisten omissa käsissä, riippumaton luonnosta. (Gardner & Prugh 2008, 26-27; Hall et al. 2001, 666)

Tämä Adam Smithin, David Ricardon ja muiden varhaisten taloustieteilijöiden maailma oli oleellisesti erilainen kuin nykyinen elinympäristömme, mutta on juurtunut siitä huolimatta vahvasti taloustieteeseen. Talouden riippumattomuus luonnosta ei kuitenkaan pidä paikkaansa, kuten tulevista esimerkeistä nähdään. Ekologinen jalanjälkemme on kasvanut niin suureksi, ettei maapallo kykene ylläpitämään koko ajan kasvavaa väestöä. Markkinat tuottavat

vähän yhteistä hyvää ja eniten saavat ne, joilla on suurin ostovoima. Samaan aikaan syvässä köyhyudessa elää lähes puolet maailman väestöstä. Kasvun periaate, joka on edelleen voimassa ympäri maailmaa, uhkaa luontoa samalla, kun taloudellinen epätasa-arvo on lisääntynyt. (Gardner & Prugh 2008, 25-29)

Uusklassinen taloustiede ei ota huomioon energian ja muiden resurssien merkitystä taloudellisissa malleissaan. Raaka-aineiden vähyys tulee olemaan merkittävä ongelma tulevaisuuden taloudelliselle kehitykselle, ja tätä ei oteta huomioon. Taloustieteilijöiden on ollut helppoa jättää luonnonvarojen merkitys huomioimatta, koska monet niistä ovat riittäneet hyvin tähänkin asti. Tuotantoa ei kuitenkaan voi tapahtua ilman luonnonvaroja. (Hall et al. 2001, 666)

Taloustieteilijät eivät ota energian merkitystä tuotannossa huomioon malleissaan myöskään siitä syystä, että siitä on johtunut vain noin 5-6 prosenttia tuotannon kuluista. Ympäristön käyttö on ollut halpaa tai ilmaista. Kuitenkin esimerkiksi öljykriisien aikaan on nähty, että energian puutteella on ollut merkittävä hidastava vaikutus talouskasvuun. Energian merkitys talouteen on reilusti suurempi kuin mitä sen rahallisesta arvosta voisi päätellä. (Hall et al. 2001, 666, 670)

Kehittyvissä maissa investointipolitiikat, jotka perustuvat uusklassisiin talousteorioihin, rohkaisevat lainaamaan kehittyneiltä mailta, mikä johtaa kasvavaan velkaantumiseen. Tämä globalisaation mahdollistama lainaus johtaa paineeseen parantaa velkatilannetta, mikä puolestaan pakottaa raaka-aineiden nopeaan myyntiin. Kehityksen takia alueen pitkän ajan tuottavuus voi tuhoutua. Hallitsevan talousteorian vuoksi kehittyvät maat eivät arvosta tarpeeksi luonnonvarojaan. (Hall et al. 2001, 670)

Uusklassiset mallit eivät voi selittää tuotoksen lisäystä työvoiman ja pääoman lisäyksellä. Mallit jättävät aukon taloudellisen kehityksen selittämiseen ja tätä aukkoa on selitetty teknisellä kehityksellä, mitä on aiheuttanut mallin kritisointia. Tekijöiden merkityksen arviointi niiden kustannusosuuden perusteella on kritiikin mukaan väärä tapa lähestyä taloudellista kasvua, koska hinta perustuu usein vain lyhytaikaisiin markkina-arvoihin. Samaten biosfäärin merkitys tulee olemaan paljon suurempi tulevaisuuden taloudelle kuin mitä sen nykyinen, usein nollaa lähellä oleva, hinta osoittaa. (Hall et al. 2001, 666)

Globaali taloudellinen tuotanto kasvoi vuosina 1900-2000 18-kertaiseksi ja oli 66 biljoonaa vuonna 2006. Elinajanodote on kasvanut, kun tauteihin kuten tuberkuloosi ja keuhkokuume on löydetty lääkkeitä. Teknologian kehityksen ansiosta vauraissa maissa ei tarvitse tehdä ruumiillista työtä ja elämänlaatumme on parantunut monessa mielessä. Tämä kaikki on ollut mahdollista nykyisen talousjärjestelmän ansiosta, mutta sillä on myös monia maailmantalouden vakautta uhkaavia sivuvaikutuksia. (Gardner & Prugh 2008, 25-29)

4.1.1 Lihan- ja kalantuotannon ongelmat

Tuontikalan ja -lihan tarjonta on siirtynyt viime vuosikymmeninä kehittyneistä kehittyviin maihin. Suuret kaupalliset toimijat keräävät useimmiten hyödyt vientipainotteisesta tuotannosta, kun köyhät, vanhoja tuotantotapoja noudattavat toimijat eivät pysty vastaamaan moderneihin laatuvaatimuksiin ja ruuan turvallisuusstandardeihin. (Briones et al. 2010, 127)

Lihan ja kalan osuus maailmanlaajuisessa ruokavaliassa kasvaa nopeammin kuin minkään muun ruoka-aineen. Ne ovat kaksi kalleinta ruoka-ainetta luonnonvarojen niukkuuden näkökulmasta. Vuonna 2006 tuotettiin naudan-, sian-, kanan- ja joidenkin muiden eläinten lihaa neljä kertaa enemmän kuin vuonna 1961 – yhteensä 276 miljoonaa tonnia. Kalastusteollisuus kalasti kaloja ja äyriäisiä kahdeksan kertaa enemmän kuin vuonna 1950 – yhteensä 141 miljoonaa tonnia. Tämän kehityksen seurauksena kaikkien kaupallisesti arvokkaiden kalalajien kannat uhkaavat romahtaa vuoteen 2050 mennessä. (Gardner & Prugh 2008, 25; Halweil & Nierenberg 2008, 87-91)

Lihan kasvattaminen tehotiloilla ja kalastus suurilla kalastusaluksilla ovat tuotantomenetelmiä, joilla ruokaa saadaan halvemmalla. Ne kuitenkin uhkaavat maaperän ja valtamerten tuottavuutta, saastuttavat ja heikentävät geneettistä monimuotoisuutta. Naudan-, sian- ja kananlihan kasvattaminen teollisin menetelmin tuottaa paljon jätettä ja vaatii enemmän viljaa ja vettä kuin ne antavat takaisin. Tehotilojen huonot olosuhteet lisäävät ihmisille vaarallisten influenssatautiin leviämistä. Kalankasvattamot puolestaan kuluttavat merkittävästi enemmän kalaa rehuna kuin ne itse tuottavat tilalle ja tuottavat valtavat määrät jätettä. (Halweil & Nierenberg 2008, 87-91)

Ratkaisuna olisi palaaminen perinteisiin lihan- ja kalankasvatusmenetelmiin, joissa eläimet tuottavat enemmän ja sairastavat vähemmän johtuen luonnonmukaisista oloista ja hyvästä hoidosta. Myöskin jätettä syntyy näillä tiloilla vähän ja suurempi hoitajien määrä luo uusia työpaikkoja. Paluu tehotiloilta luonnonmukaisiin tuotantomenetelmiin on kuitenkin monimutkaista. Monet liha- ja kalankasvattajat ovat kuitenkin osoittaneet, että vanhanaikaisten käytäntöjen yhdistäminen uuteen ekologiseen tietoon voi tuottaa yhtä paljon lihaa kuin tehotilat aiheuttamatta yhtä paljoa ympäristöongelmia. (Halweil & Nierenberg 2008, 87-91) Globalisaation estämisen sijaan vientiketjusta pitäisi tehdä kattavampi rationalisoimalla sääntelystandardeja kehittyneissä maissa ja tukemalla kehittyvien maiden perinteisiä tuotantotapoja noudattavia pieniä yrityksiä kilpailussa suurien farmien kanssa. (Briones et al. 2010, 127)

4.1.2 Kasvihuonepäästöt

Tällä hetkellä neljä viidesosaa maailmantalouden tarvitsemasta energiasta tuotetaan fossiilisilla polttoaineilla, ja ne ovat nykyisen talousjärjestelmän perusta. Nyt suurin haaste on saasteettoman talouden luominen järjestämällä maailmanlaajuinen energiatalous uudelleen. Sen saavuttamiseksi tarvitaan uusia taloudellisia, teknologisia ja poliittisia innovaatioita. (Flavin 2008, 101-103) Jos kasvihuonepäästöjä ei saada oleellisesti pienemmään tällä vuosikymmenellä, muutamme ilmastoa peruuttamattomalla tavalla ehkä sadoiksi vuosiksi eteenpäin. Ei tiedetä milloin ylitetään näkymätön raja, jolta ei ole enää paluuta. Sen uskotaan kuitenkin olevan lähellä ja silloin seuraukset voivat olla katastrofaaliset. (Flavin 2008, 101-103)

Pohjoisnavan jäätiköiden sulaminen kiihdyttäisi käynnissä olevaa lämpenemistä entisestään. Tämä voisi johtaa Grönlannin mannerjäätikön sulamiseen, mikä jo yksinään voisi nostaa merenpintaa yli seitsemällä metrillä. Tundran sulaminen puolestaan vapauttaisi ilmakehään miljoonia tonneja metaania, joka on noin kaksikymmentä kertaa voimakkaampi kasvihuonekaasu kuin hiilidioksidi. (Flavin 2008, 101-103)

Tilannetta pahentaa se, että Kiinan ja Intian kaltaisten maiden teollisuus on siirtymässä energiaintensiivisempään vaiheeseen. Niiden energian tarve kasvaa koko ajan ja esimerkiksi Kiinan päästöt kasvavat kymmenen prosenttia vuosittain, mikä on kymmenen kertaa

enemmän kuin tähän asti eniten saastuttaneiden länsimaiden luvut. Vuonna 2006 Kiinan hiilidioksidipäästöt jäivät vain 12 prosenttia jälkeen Yhdysvalloista. (Flavin 2008, 101-103)

4.1.3 Kestävän kehityksen tarve

Öljyhuippu saavutetaan maailman energianeuvoston mukaan viidessätoista vuodessa. Joka kuudes eurooppalainen nisäkäslaji on vaarassa kuolla sukupuuttoon. Lajien sukupuuttovauhti on kasvanut tasaisesti teollisen vallankumouksen jälkeen ja on nyt 50-500 kertaa nopeampi kuin luonnollinen sukupuuttovauhti. Maapallon keskilämpötila voi kohota lähitulevaisuudessa korkeimmalle tasolle miljooniin vuosiin ja ilmakehän hiilidioksidipitoisuus on korkeimmillaan 650 000 vuoteen. 2,5 miljardia ihmistä elää alle kahdella dollarilla päivässä, kun samaan aikaan lihavuus ja sen liitännäissairaudet ovat kasvaneet nopeasti länsimaissa. (Gardner & Prugh 2008, 25-29)

Perinteinen tavaroiden kulutukseen perustuva, äärimmäiset talouserot salliva ja fossiilisista polttoaineista riippuvainen talousmalli on kääntymässä itseään vastaan ja kestävä talous on kasvamassa. Tämä uusi talousmalli palvelee sekä rikkaita että köyhiä ja toimii ekosysteemin rajojen mukaan. Esimerkiksi jo nykyisin olemassa olevat ympäristöverot, päästökauppa, sosiaalisesti vastuullinen sijoittaminen ja laitteiden uusiutuotanto voisivat muodostaa perustan uudelle taloudelle, jos niitä sovellettaisiin maailmanlaajuisesti. (Gardner & Prugh 2008, 25-29)

Yhteiskunnalle ongelmallisia ovat periaatteessa kaikille avoimet luonnonvarat, joissa yhden osapuolen toiminta vähentää toisen osapuolen mahdollisuuksia käyttää samaa resurssia. Näistä esimerkiksi maailmanlaajuiset ilmakehä ja merten kalavarat sekä paikalliset kastelujärjestelmät ja pohjavedet joutuvat ylikulutuksen kohteeksi ilman yleisesti noudatettuja käytösääntöjä. (Gardner & Prugh 2008, 36-37)

Vuosittain ihmiskunta työntää erilaisten myllyjen läpi noin puoli biljoonaa tonnia materiaa, josta vain yksi prosentti päätyy lopullisiin tuotteisiin. Loppu on jätettä. Tämä tuotantotapa ja sitä ruokkiva kulutus uhkaavat nyt maapallon ekosysteemejä. Kokonaisvaltainen ajattelu ja viisaat päätökset voivat vähentää maapallon kuormitusta. (Hunter Lovins 2008, 56-57)

Ilmastonmuutoksen hillitseminen maksaisi paljon vähemmän kuin olla tekemättä mitään. Maailmanpankin entinen pääekonomisti Nicholas Stern arvioi raportissaan vuonna 2006, että ilmastonmuutos voi vähentää maailman kokonaistuotantoa 5-20 prosenttia. Ilmastonmuutos voi aiheuttaa myös konflikteja ja horjuttaa maailmanrauhaa. Lisäksi köyhät joutuvat kantamaan suhteettoman suuren osan ilmastonmuutoksen kokonaiskustannuksista. (Gardner & Prugh 2008, 25-29; Flavin 2008, 102) Ihmiset, jotka elävät kuivilla tai melko kuivilla alueilla, tulville alttiilla alueilla, pienillä saarilla tai matalilla rannikkoalueilla, ovat erityisen haavoittuvia ilmastonmuutokselle (O'Brien & Leichenko 2003, 97). Mielestäni tällaisilla alueilla on enemmän kehittyviä kuin kehittyneitä maita.

1900-luvulla taloudellinen kasvu oli taloustieteen ja useimpien hallitusten tärkein tavoite. Tällä vuosisadalla ei ole enää mahdollista keskittyä vain talouskasvuun ottamatta huomioon luontoa. Talouskasvun jatkuminen ei ole mahdollista, jos luonnonvarat häviävät. Maapallon ekosteemi ei voi ylläpitää Yhdysvaltojen tasoista taloutta kuin kuudesosalle maailman populaatiosta. Talous on fyysinen ja taloudelliselle kasvulle on rajansa. Ekologiset järjestelmät ovat kovan paineen alla, mistä kertovat öljyn hinnannousu, kalakantojen häviäminen ja pohjavesien hupeneminen. (Flavin 2008, 16-17; Dorrien 2009, 40)

Ekosysteemien todellisen arvon laskemisen vaikeus hidastaa niiden sisällyttämistä hallitusten ja liike-elämän päätöksentekoon. Uusklassisen taloustieteen mallin seuraukset huomioimatta jättävä kulutus ei kuitenkaan ole enää mahdollista – tarvitaan siirtymistä kestävään talouteen, jossa talous mukautetaan tasapainoon ekosysteemin kanssa. (Flavin 2008, 16-17; Gardner & Prugh 2008, 30)

Fossiilisten polttoaineiden alhainen hinta tuottaa suuret voitot. Mutta samaan aikaan se estää energiaa säästävien ja ei-fossiilisten energialähteiden käyttöönoton. Siirtyminen kestävään talouteen ja ympäristöongelmien maailmanlaajuinen ehkäisy voidaan aloittaa vasta, kun energian oleellinen merkitys tuotannontekijänä tunnustetaan yleisesti. Tarvitaan muutoksia monilla eri tasoilla, kuten hallituspolitiikassa, talouden perusteorioissa ja bisneskäytännöissä. (Flavin 2008, 18; Hall et al. 2001, 670)

4.2 Alueellinen epätasa-arvo

Jotkut väkirikkaimmista köyhistä valtioista, kuten Kiina, Intia ja Vietnam, ovat saavuttaneet nopeaa bruttokansantuotteen kasvua viime vuosina. Tämän kasvun on mahdollistanut pitkälti näiden maiden osallistuminen globalisaatioon. (Mundy 2005, 5) Kuitenkin tällä hetkellä noin 40 prosenttia maailman ihmisistä elää alle kahdella dollarilla päivässä. Vuonna 2006 maailman viidensadan rikkaimman ihmisen yhteenlasketut kokonaisansiot olivat samalla tasolla kuin maailman 416 miljoonan köyhimmän yhteenlasketut tulot. Viimeisen sadan vuoden talouskasvulla olisi periaatteessa voitu poistaa köyhyys maailmasta kokonaan. Epätasa-arvolla on taipumus vahvistua edelleen rikkaiden etuja ajavissa instituutioissa rakenteelliseksi ilmiöksi, mikä jatkuu osana yhteiskunnallista järjestystä vuosikymmenien ajan. (Gardner & Prugh 2008, 30-31) Globalisaation vastustamisen sijaan pitäisi pystyä mahdollistamaan kaikkien täydellinen osallistuminen globalisaatioon ilman poikkeuksia (Miquel-Martí & Sordé-Martí 2008, 57).

4.2.1 Teorioiden näkökulmia

Globalisaation käyttövoimana toimivat maailmantalouden ytimen maat, josta sen vaikutukset leviävät laita-alueen maihin. Ylhäältä alaspäin vaikuttava prosessi ei jätä heikommille maille paljoakaan muita mahdollisuuksia kuin sopeutua vahvojen toimijoiden luomiin taloudellisiin ja poliittisiin olosuhteisiin. Positiiviset vaikutukset jäävät monesti maailmantalouden johtaviin maihin ja kehitysmaiden eliitteihin. (Väyrynen 1998, 18, 56) Valta on siirtynyt heikoilta valtioilta vahvoille (Väyrynen 1998, 146-147).

Monissa maissa on syntynyt poikkikansallinen liitto kansainvälisen pääoman, kotimaisen yläluokan ja uusliberaalin valtion välillä. Markkinarationaalisuuden ideologia ja globaalin kapitalismin tuottama aineellinen hyöty ovat luoneet perustan tälle liitolle. Puhdasverisen globalisaation tunkeutuminen yhteiskuntaan aiheuttaa köyhien etujen laiminlyöntiä ja yhteiskunnallisiin ongelmiin kohdistuvan huomion heikentymistä. Merkityksettömämmässä maissa globalisaation vaikutukset jäävät monesti riistoon, alistamiseen ja riippuvuuteen muista maista. (Väyrynen 1998, 18, 167)

Viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana köyhyyttä ja eriarvoisuutta on alettu selittää koko ajan enemmän yksilön henkilökohtaisilla ominaisuuksilla. Ainakin osittain tähän on ollut syynä uusklassisen talousteorian näkemys yksilön valinnasta ja rationaalisuudesta. Tämä näkemys taas vaikuttaa poliittisiin ratkaisuihin, jotka muuttuvat köyhille maille epäsuotuisaan suuntaan. (Johnson 2000, 459) Ihmiset eivät kuitenkaan aina maksimoi tuottojaan niin kuin uusklassinen talousteoria olettaa. Esimerkiksi muslimit sulkevat kauppansa tiettyinä kellonaikoina rukoilemisen takia. (Lowenberg 1990, 626)

Mitä vähemmän kehittyneempi ja pienempi valtio on, sitä suurempia haasteita se kohtaa globalisoituvassa maailmassa. Jotta tässä kehityksessä pärjää, pitää yhteiskuntaan tehdä useita muutoksia. Esimerkiksi rajat täytyy avata ulkoisille vaikutteille, teknologiaa uudistaa, julkista kulutusta rajoittaa ja lisätä institutionaalista joustavuutta. Näiden muutosten tekeminen hetkessä on vaikeaa johtuen erityisintresseistä ja vanhoista tavoista. (Väyrynen 1998, 196-197)

Uusklassisesta näkökulmasta kansainvälisen eriarvoisuuden syy on arvoitus. Uusklassinen kasvumalli ennustaa välitöntä tulojen lähenemistä ellei kansainvälisiä pääomavirtoja ja teknologioita eristetä. (Richards et al. 2001, 219, 221) Kehittyvien maiden talous kasvaa ja alkaa muistuttaa rikkaiden maiden taloutta (Goldstein 2008, 59).

Koulukunnan kannattajien mukaan kaupan vapauttaminen tuottaa taloudellista kasvua lisäämällä talouden osallistumista kansainväliseen kauppaan sekä vetämällä resursseja pois tehottomilta yrityksiltä ja investoimalla ne sektorille, missä maalla on suhteellinen etu. Menestystarinat ovat kuitenkin koskeneet monesti ”kakkosketjun” maita, joilla on ollut etuja joillakin alueilla, kun ne ovat astuneet vapaan kaupan maailmaan. Näitä etuja ovat esimerkiksi koulutettu työvoima tai edes alkeellinen infrastruktuuri ja instituutiot, jotka ovat tukeneet rajoittunutta teollistumista.

Köyhimmät maat, jotka ovat suurimmassa taloudellisen kehityksen tarpeessa, eivät pääse nauttimaan kuin pienestä osasta kehitystä. Näiden maiden ongelmana on, että useimmiten ne vievät halpoja hyödykkeitä ja raaka-aineita ja tuovat kalliita tuotteita. Lisäksi tilannetta saattaa huonontaa entisestään se, että kehittyvien maiden avautuminen kaupalle voi laskea niille merkittävien maataloustuotteiden hintoja.

(Goldstein 2008, 37-38)

Uusklassinen kansainvälisen kaupan malli pienen maan oletuksella painottaa yrityksen kilpailuetua maan suhteellisen edun perustana ja maksujen tasapainoa mittavälineenä maan tilanteesta. Niille, jotka tekevät työtä, joka luo suhteellista etua, on kuitenkin suuri ero pistääkö suhteellinen etu heidät työskentelemään vaarallisessa kaivoksessa vai modernissa toimistossa kaupungin keskustassa. (Agmon 2009, 2, 5)

Uusklassisessa kansainvälisen kaupan mallissa täydellisillä markkinoilla kaikki yritykset ovat elinkelpoisia. Rationaaliset sijoittajat eivät tue elinkelvottomia firmoja. Todellisuudessa monet yritykset kehittyvissä maissa eivät pysty tuottamaan hyväksyttäviä tuottoja avoimilla kilpailullisilla markkinoilla, vaikka niiden johtaminen on ammattimaista. Näiden yritysten elinkelvottomuus johtuu sen tuotteiden, alan ja teknologian ristiriidasta oman talouden suhteellisen edun kanssa. Valtioiden on tärkeää pystyä muuttamaan suhteelliset etunsa kykyjensä mukaiseen suuntaan. (Agmon 2009, 12)

Globaali markkinatalous on melko haavoittuva ja epävakaata johtuen spekulatiivisista investoinneista ja sijoittajien laumakäyttäytymisestä mikä johtaa taloudellisten nousujen ja laskujen kierteeseen (Ernst & Ozawa 2002, 554). Maailmantaloudellisesti vaikeina aikoina syrjäisemmät alueet joutuvat useimmiten kantamaan suurimmat kustannukset, minkä takia ne saattavat turvautua konservatiivisiin tulleihin ja muihin suojakeinoihin. Globalisaation positiiviset vaikutukset puolestaan ovat monesti voimakkaampia kasvun aikoina. (Väyrynen 1998, 18)

Makroteorian tasolla uusklassinen taloustiede ei kannata talouden toimintaan puuttumista. Se uskoo markkinatalouden vakaaseen luonteeseen ja työttömyyden nopeaan palautumiseen luonnolliselle tasolle. (Finnegan 1995, 24) Mielestäni esimerkiksi nykyistä talouskriisiä katsottaessa voidaan kysyä onko tämä ajattelutapa oikea.

Perinteisten imperialismi- ja riippuvuusteorioiden mukaan ulkomaisen pääoman laita-alueen talouksiin tunkeutumisen seurauksena paikallisia fyysisiä ja inhimillisiä resursseja riistetään, mistä seuraa köyhyyttä ja eriarvoisuutta sekä syrjäytymistä, mikä aiheuttaa laitonta kauppaa ja siirtolaisuutta kehittyneisiin maihin. Sen sijaan voitot menevät rikkaille maille. Ulkomaiset

sijoitukset ovat kuitenkin myös nopeuttaneet talouskasvua, lisänneet työpaikkoja ja avartaneet ihmisten maailmankuvaa oman yhteisön ulkopuolelle. Globaali pääoma voi olla sekä positiivinen että negatiivinen ilmiö kehittyville maille. (Väyrynen 1998, 56-57, 160-161)

4.2.2 Empiiristä evidenssiä

Historiallisen aineiston perusteella globalisaatio pienentää palkkaeroja, mutta tämä koskee vain maailmantalouden ytimeen kuuluvia maita. Toisen maailmansodan jälkeen rikkaiden ja köyhien valtioiden tuloerot ovat kasvaneet merkittävästi (Väyrynen 1998, 35-36, 58). Koulutuksen saaneille ihmisille globalisaatio voi olla todella hyvä asia, mutta toisaalta kouluttamattomille negatiivinen ilmiö (Eden & Lenway 2001, 388).

On vaikeaa saada varmaa tietoa globalisaation vaikutuksista taloudelliseen kasvuun. Tutkimukset kaupan avaamisen seurauksista ovat olleet ristiriitaisia. Tärkeä syy tähän on ollut, että tutkimuksissa on käytetty eri menetelmiä. Myöskin tutkittavat kaupan vapauttamiset ovat olleet eri vaiheissa ja ne eivät vaikuta johtavan välittömästi vapaakauppaan. (Greenaway et al. 1998, 230)

Maailmantalouden vapauttaminen ja sääntelyn purkaminen lisäävät sekä kansallista että kansainvälistä eriarvoisuutta ja kehitysmaissa globalisaatio aiheuttaa luultavasti kehittyneitä maita suurempia ongelmia johtuen sosiaaliseen suojautumiseen käytettävissä olevien varojen vähäisyydestä. Vuosina 1960-90 maailman väestön rikkaimman viidenneksen tulot kasvoivat kolme kertaa köyhintä viidennestä nopeammin. Köyhyyden ja kärsimyksen vähentäminen on vaikea tehtävä. (Väyrynen 1998, 160-161)

Ne kehittyvät maat, jotka ovat siirtyneet maailmanlaajuisille markkinoille suhteellisen vahvalla teollisuudella tai muilla positiivisilla ominaisuuksilla, kuten hyvinkoulutetulla työvoimalla, ovat monesti pärjänneet hyvin ja saavuttaneet merkittäväkin kehitystä. Kehitys pysyy kuitenkin epätasaisena ja esimerkiksi vähiten kehittyneet taloudet ovat yleensä olleet ongelmassa. Syitä tähän kehitykseen ovat olleet esimerkiksi riippuvuus halpojen hyödykkeiden viennistä ja kouluttamaton työvoima.

Vähemmän kehittyneiden maiden vähäinen kapasiteetti sisäistää taloudelliseen kehitykseen vaadittavaa tietoa on osoittautunut merkittäväksi puutteeksi. Talouksien lähentymistä ilmenee vain, kun kansallisilla talouksilla on yhtä suuri henkinen kapasiteetti. Erot henkisessä kapasiteetissa johtavat kansainväliseen vauraan ytimen ja heikkojen reuna-alueiden jakoon.

Sosiaalinen kapasiteetti käsittää maan henkisen pääoman, ja instituutiot, kuten koulut ja teknologian saatavuuden, joka ajan mittaan auttaa kansalaisten taloudellista kehitystä. Jos kehittyvissä maissa ei ole riittävää sosiaalista kapasiteettia, reuna-alueet tulevat liian riippuvaisiksi ytimen maista. (Goldstein 2008, 59-60) Paikallisen tutkimuskapasiteetin lisääminen onkin äärimmäisen tärkeää kehittyville maille. Esimerkkinä kehityksen tarpeesta käy, että 25 % kaikista maailman tutkijoista asuu kehittyvissä maissa, mutta vain 3 % tieteellisistä artikkeleista tulee kehittyvistä maista. (Dodani & LaPorte 2008, 579)

Afrikan mantereesta suuri osa on globalisaation ulkopuolella ja tutkijoiden huolena onkin mantereen poliittinen ja taloudellinen marginalisoituminen kylmän sodan jälkeen. Myöskin Etelä-Aasia on osin jäänyt globalisaation ulkopuolelle. (Väyrynen 1998, 160-163).

Globalisaatio saattaa lisätä myös alueellisia eroja yksittäisen maan sisällä. Esimerkiksi Kiinassa taloudellinen kasvu on koskenut pääasiassa maan itäisiä provinseja, jotka 1980-luvun alusta lähtien saavuttaneet nopeaa kasvua, jonka kansainväliset investoinnit ja vienti ulkomaille ovat mahdollistaneet. Länsi- ja Keski-Kiinan alueet eivät ole saaneet yhtä paljon ulkomaista pääomaa eivätkä ole pystyneet samanlaiseen kasvuun. (O'Brien & Leichenko 2003, 96) Talouden avautuminen on johtanut maaseudun köyhyiden korostumiseen ja eriarvoisuuden kasvuun, mikä saattaa johtaa poliittiseen epävakaisuuteen (Väyrynen 1998, 160-163). Samanlaisia eroja kaupunkien ja maaseudun välillä on havaittavissa useissa muissakin kehittyvissä maissa (O'Brien & Leichenko 2003, 96).

Myöskään naisten asema ei ole kehuttava. YK:n katsauksessa todettiin vuonna 1994, että ”useimmat köyhät ovat naisia ja useimmat naiset köyhiä”. Tämä edelleen voimassa oleva väite heikentää talouden toimintaa kaikkialla. Naisten ja miesten palkoissa on edelleen suuria eroja: naisten palkka tehdastyöstä on esimerkiksi Egyptissä 66 prosenttia ja Costa Ricassa 78 prosenttia verrattuna miesten vastaavaan. Niinkin kehittyneissä maissa kuin Japanissa palkka on vain 60 prosenttia ja Ruotsissa 91 prosenttia miehiin verrattuna. Myöskin naisten käyttöoikeus maahan ja luontoon on reilusti huonompi kuin miehillä. Naiset omistavat

kehitysmaissa vain alle 15 prosenttia maasta, vaikka he tuottavat 60- 80 prosenttia maailman ruuasta. (Gardner & Prugh 2008, 37-38)

4.3 Kansainvälinen järjestäytyneen rikollisuus ja terrorismi

Uusklassisen talousteorian ajamalla kansallisten rajojen avaamisella on myös seurauksia, joita varhaiset taloustieteilijät eivät varmasti osanneet aavistaakaan. Globalisaation aiheuttama kansallisten rajojen madaltuminen, kansainvälisen tietoliikenteen helpottuminen ja rahaliikenteen vapauttaminen on helpottanut järjestäytyneen rikollisuuden ja terrorismin toimintaa. Myös Itä-Euroopan mafioiden vapautuminen valtion valvonnasta on mahdollistanut niiden liittoutumisen esimerkiksi Nigerian ja Kolumbian mafioiden kanssa. Monissa maissa järjestäytyneen rikollisuuden toiminta on niin suurta bisnestä, että se voi ostaa poliitikoita ja nostaa heitä valtaan tukemalla vaalikampanjoita. Korruptio hidastaa taloudellista kasvua, siirtää varoja etenkin koulutuksesta aloille, joita erityisintressit valvovat ja muuttaa julkisten menojen rakennetta. Vaikutukset tuntuvat myös transnationaalisesti, sillä suurien rikollisella toiminnalla hankittujen rahasummien peseminen kansainvälisissä finanssiverkoissa korruptoi demokratiaa ja vahvistaa varjotaloutta. (Väyrynen 1998, 146-148)

Teknologian kehityksen luomat uudet kommunikaatioteknologiat mahdollistavat informaation täsmällisen jakamisen samanmielisten ryhmissä. Tämä saattaa tehostaa myös terroristi- ja muiden ääriryhmien toimintaa aiempaa tehokkaammaksi ja tuhoisammaksi. (Väyrynen 1998, 137)

4.4 Kehittyneiden maiden yritysten levittäytyminen kehitysmaihin

Uusklassinen taloustiede tunnustaa markkinavirheet, kuten monopolit ja ulkoisvaikutukset, mutta ne ovat rakenteellista tyyppiä ja ne voidaan hoitaa valtiollisilla toimenpiteillä. Monikansallisten yritysten olemassaoloa ei olla yleisesti huomioitu kuin vasta viime aikoina, ja niiden tutkimus on vielä vähäistä. (Ernst & Ozawa 2002, 548)

Monikansalliset yritykset tuovat uusia teknologioita sekä tuotantotapoja kehittyviin maihin, lisäävät kilpailua kansallisille firmoille ja tarjoavat siten mahdollisuuden nostaa kansallista kilpailukykyä (Eden & Lenway 2001, 389). Kuitenkin yritysten kansainvälistyminen tuo mukanaan myös useita ongelmia. Globalisaation myötä monet yritykset ovat viime vuosina siirtäneet toimintonsa sinne, missä niiden toimintaa säädellessä ja valvotaan vähiten. Viennin kohteena ollessa esimerkiksi Kiinan kaltainen autoritääriin mutta riittävän suuri maa, ihmisoikeudet ja demokratia jäävät monesti yritysten ja teollisuusmaiden johtajilta huomioimatta. Seurauksena tästä kehityksestä ovat esimerkiksi nälkätaloutta maksavat huonojen työolojen tehtaot, lapsityövoiman käyttö ja paikallisen väestön pakkomuutot. (Väyrynen 1998, 115)

Globalisaatio voimistaa yksityisten etujen ajamista ja kilpailua heikentäen samalla solidaarisuutta ja turvallisuutta. Tämä tarkoittaa etenkin kehittyvissä maissa yhteiskunnallisen epävakaisuuden ja globalisaatiokritiikin lisääntymistä. (Väyrynen 1998, 13)

4.4.1 Vallan siirtyminen valtiolta suuryrityksille

Valtion rooli on muuttunut merkittävästi, sillä valta on siirtynyt enenevässä määrin perinteisistä valtioiden välisistä suhteista markkinoille ja muille hallituksesta riippumattomille toimijoille. Asioista päättävät koko ajan enemmän kansainväliset suuryritykset ja pankit sekä niiden perustamat strategiset liitot. Valtion suvereenisuus on tämän takia pienentynyt ja valtioiden täytyy miettiä päätöksissään aina myös yritysten näkökulmaa. Yritysten perustaessa tuotantolaitoksia kehittyviin maihin näiden maiden työläisten edut jäävät monesti huomioimatta, vaikkakin myös kehitysmaissa on tapahtunut negatiivista kehitystä hillitsevää ammatillista järjestäytymistä. (Väyrynen 1998, 118-119, 146-148)

Uusklassisen koulukunnan mukaan liberaalin taloudellisen teorian hyväksyminen tuottaa poliittisia etuja kehittyville maille. Riippuvuuskoulukunta puolestaan uskoo, että sidokset ydin- ja laita-alueiden välillä antavat kehittyvien maiden hallituksille kannustimen sorrolle ja ihmisoikeustilanne huononee ulkomaisen pääoman tunkeutuessa kehitysmaihin. Poliittisen eliitin päätöksiin vaikuttavat kehittyneet maat ja etenkin kansainväliset suuryritykset.

Seurauksena tästä kehityksestä päätöksissä usein etusijalla on kotimaisen eliitin ja kansainvälisten suuryritysten etu, kansalaisten ja kotimaisen talouden kustannuksella. (Richards et al. 2001, 219, 221)

Riippuvuusteorian kannattajien mielestä yksi tapa, jolla kehittyneet maat säilyttävät ylivaltansa kehitysmaihin nähden on pääoman levittäminen kehitysmaihin. Ulkomainen pääoma ja suuryritykset tunkeutuvat kehittyvään talouteen, lahjovat paikallisia eliittejä ja riistävät paikallisia resursseja. Kansainväliset yritykset pyrkivät kasvuun miettimättä toimintansa sosiaalisia vaikutuksia ja vievät kehittyvistä maista enemmän rahaa kuin sinne investoivat. Ne voivat käyttää poistumisen uhkaa saadakseen lisää etuja. Koska paikalliset eliitit hyötyvät tästä kehityksestä ne saattavat olla valmiita tekemään mitä tahansa vaaditaan, jotta ulkomaiset investoinnit jatkuisivat. (Richards et al. 2001, 223-224)

Kehittyvät maat ovat alttiita sisäisille epävakaisuuksille, jotka voivat aiheuttaa ulkomaisen pääoman poistumisen maasta. Tämän takia hallitukset haluavat tukahduttaa uhkat poliittisen ja taloudellisen ympäristön vakaudelle. Sananvapaus ja kansalaisten perusoikeudet kärsivät. (Richards et al. 2001, 224)

Jos valtio on liian heikko, globaalin kapitalismin vaatima poliittinen ja oikeudellinen sääntely ei toimi vaan seurauksena on taloudellisia ja sosiaalisia markkinahäiriöitä (Väyrynen 1998, 154). Myöskin lähes kaikkien valtioiden riippuvuus kansainvälisestä pääomasta on lisääntynyt (Väyrynen 1998, 148).

Uusklassinen taloustiede keskittyy yksilön käyttäytymiseen, jota määrittävät taloudelliset kannustimet ja henkilökohtaiset preferenssit. Sosiaalisten ongelmien syypääksi laitetaan silloin helposti yksilö ja ajan mittaan on mahdollista, että tästä ajattelusta tulee osa hallitusten politiikkaa. (Johnson 2000, 461)

Uusklassisen näkemyksen mukaan yrityksen ainoat sosiaaliset vastuut ovat työvoiman hankinta ja verojen maksaminen. Yrityksen tehtävä on tuottaa osakkeenomistajille niin paljon rahaa kuin mahdollista. Toisaalta nyky maailmassa myös sosiaalisten näkökohtien huomioiminen on yrityksen kannalta osakkeen arvoa nostavaa tai ainakin ylläpitävää, mikä voi hillitä negatiivista kehitystä. Lopputuloksen kannalta ei ole merkitystä tapahtuuko

esimerkiksi ihmisoikeusnäkökulmien huomioon ottaminen moraalisisista vai kaupallisista syistä. (Moir 2001, 17)

Maaailman kauppajärjestö WTO:n syntymistä pidettiin monilla tahoilla uusliberaalin kehitysmallin voittona. Kaupan avautumista edistävä kehitys johtaisi uusklassisen taloustieteen malliin - kilpailu lisääntyisi, maat siirtyisivät tuottamaan tuotteita, joissa niillä on suhteellinen etu ja hyvinvointi lisääntyisi, kun hinnat laskisivat. (Busch 2007, 439) Valtion rooli on kuitenkin muuttunut ja ehkä myöskin pienentynyt. Nykyään valtiot todennäköisemmin siirtävät sääntelyvaltaa muille organisaatioille ja maailmantalouden avautuminen on heikentänyt valtioiden kykyä puuttua markkinoiden toimintaan ilman merkittäviä, usein negatiivisia, vaikutuksia. Suurten yritysten valta on lisääntynyt. (Busch 2007, 439-440)

4.4.2 Mainonta

Uusklassinen kulutusteoria olettaa, että kuluttajien mieltymykset pysyvät samana ajan kuluessa. On kuitenkin huomattu, että kehittyvien maiden asukkaiden mieltymykset seuraavat kehittyneitä maita. Globalisaatio kiihdyttää tätä kehitystä joukkoviestimien leviämisen ja mainonnan lisääntymisen kautta. (James 2000, 543-544)

Uusklassisen taloustiede olettaa myös, että kuluttaja käyttäytyy rationaalisesti. Tämä on kuitenkin saanut osakseen paljon kritiikkiä eri koulukunnilta. Kriitikkojen mielestä uusklassisen taloustieteen pitäisi ottaa huomioon yksilöiden eettiset periaatteet, sosiaaliset normit ja ihmisen käyttäytymisen rakentuminen. (Bastien 2007, 118)

Tuotteet, joita globalisaatio tuo kehittyviin maihin, tulevat pääasiassa kehittyneistä maista ja vastaavat näiden maiden hintatasoa. Siten ne ovat todennäköisesti liian kalliita kehittyvien maiden köyhemmälle väestölle. Köyhempi väestönosa haluaisi kuitenkin ostaa näitä tuotteita ja kokee tästä johtuen turhautumista ja pettymystä. (James 2000, 545)

Uusklassisen talousteorian tärkeä oletus on, että kuluttajat tietävät tarkalleen tuotteiden ominaisuudet. Käytännössä informaatio ei ole ikinä täydellistä vaan aiheuttaa kustannuksia. Jotkut henkilöt markkinoilla tietävät paremmin kuin muut, mitä on myytävänä ja informaation

hankkiminen sekä analysoiminen voi olla kallista. Kehittyvissä maissa mainostusta ei voi pitää pelkästään informatiivisena, mikä heikentää tilannetta entisestään. Kysyntä ei myöskään ole seurausta pysyvistä kuluttajien preferensseistä niin kuin teoria olettaa, vaan mainonta ja muut ihmiset vaikuttavat merkittävästi kuluttajien mieltymyksiin. (James 2000, 537, 539; Busch 2007, 447-452, 456)

Mainostus on kehitysmaissa tärkeä tai jopa ainut informaatiolähde monien uusien tuotteiden ominaisuuksista. Mainostusmäärät ovat olleet suuressa kasvussa kehittyvissä maissa varsinkin viimeisen parin kymmenen vuoden aikana. Tämän on mahdollistanut teknologian kehitys ja monissa kehittyvissä maissa julkisen television säännöstelyn purkaminen on mahdollistanut kaupallisten kanavien yleistymisen.

Kehittyvissä maissa tuotekategorioissa, kuten ruoassa ja lääkkeissä, joissa informaatio on tärkeää kuluttajalle, sanktioita harhaanjohtavasta mainonnasta ei käytännössä ole. Esimerkiksi lääkefirmojen jakama tieto tuotteistaan on vajaampaa kehittyvissä kuin kehittyneissä maissa. Myös tieto tupakoinnin haitoista on huonoa, kun samaan aikaan tupakkafirmojen mainonta on lisääntynyt.

Tässä tilanteessa kouluttamattomat ihmiset maaseudulla ovat todennäköisimpiä kärsijöitä. Ylemmän tuloluokan ihmiset saavat yleensä harhaanjohtavaa mainontaa tasoittavaa tietoa, mutta tämä ei koske suurinta osaa väestöstä.

(James 2000, 537-541)

4.4.3 Hikipajat

Voidaan katsoa, että kehittyvän maan kansalainen, joka työskentelee kansainvälisen yhtiön tehtaassa hyötyy globalisaatiosta, koska hän saa tehdastyöstä parempaa palkkaa kuin työskennellessään maaseudulla. Globalisaatio on myös luonut monissa kehittyvissä maissa uusia työpaikkoja. Toisaalta edut voidaan kyseenalaistaa, koska työntekijät joutuvat työskentelemään vaarallisissa oloissa ilman oikeutta kuulua johonkin työehtosopimuksen solmineeseen työntekijäjärjestöön. (O'Brien & Leichenko 2003, 96; Väyrynen 1998, 120)

Etenkin kehitysmaiden pienpalkka-aloilla työvoima muodostuu monesti maaseudulta kaupunkeihin muuttaneista nuorista naisista, jotka tekevät palkkaa minimipalkalla ja tämän lisäksi säästävät palkastaan suuren osan perheellensä. Heikosti koulutetun työvoiman työllistäminen saattaa luoda pohjaa kehittyvien maiden teollistumiselle, mutta on myös mahdollista, että tämä on vain välivaihe siirtymisessä automatiikkaan. (Väyrynen 1998, 119-120)

4.5 Globalisaation aiheuttaman kulutuksen muutoksen vaikutukset kehittyviin maihin

Institutionaalinen talousteoria esittää, uusklassinen taloustiede perustuu eristyksissä olevien kuluttajien toimintaan eikä siten pysty ottamaan huomioon esimerkiksi poliittisten ja sosiaalisten instituutioiden tai kollektiivisten ilmiöiden vaikutusta yksilön käyttäytymiseen. Kysyntä on siis uusklassisen talousteorian mukaan seurausta pysyvistä kuluttajien preferensseistä. Todellisuudessa henkilön kulutus vaikuttaa monella, usein negatiivisella, tavalla toisiin kuluttajiin. (Lowenberg 1990, 620, 627; James 2000, 537-538, 541; Busch 2007, 456)

Todellisessa maailmassa ihminen voi myös haluta jotain mutta huomata sen hankittuaan, että ei tarvitse sitä ollenkaan vaan haluaakin todellisuudessa jotain toista asiaa. (James 2000, 546)

Uusklassisessa kulutusteoriassa odotetut ja saadut hyödyt saadaan yhtymään oletuksella että kulutus tapahtuu hyödykkeen hankintahetkellä. Näin ei todellisuudessa läheskään aina tapahdu vaan esimerkiksi, jos henkilöllä on loistauti, hän voi kärsiä aliravitsemuksesta, vaikka kuluttaisi saman määrän ruokaa kuin toinen henkilö, jolle tämä riittää. (James 2000, 538)

Kehittyviin maihin tuodaan globalisaation seurauksena koko ajan uusia tuotteita. Se lisää materiaalista hyvinvointia ja parantaa kehittyvien maiden teknologian tasoa. Sillä on kuitenkin myös negatiivisia vaikutuksia. Saattaa olla, että on suunniteltu aivan eri oloihin, jolloin näillä hyödykkeillä voi olla jopa negatiivisia vaikutuksia. Esimerkiksi

äidinmaidonkorvike on tuote, johon tarvitaan täydentäviä hyödykkeitä kuten jääkaappeja ja puhdasta vettä. Suurella osalla kehittyvien maiden ihmisistä näitä ylellisyyksiä ei ole, jolloin äidinmaidonkorvikkeella on negatiivinen vaikutus kehitysmaiden vauvojen terveyteen, toisin kuin kehittyneissä maissa. (James 2000, 547-548)

Globalisaation aiheuttama kulutuksen lisäys kehitysmaissa on ollut epäsymmetristä. Suuri osa kulutuksen kasvusta on koskenut ylempiä tuloluokkia, mutta sen seuraukset ympäristölle kantavat usein alemmat tuloluokat. Autojen päästöt, jotka pääasiassa varakkaammat aiheuttavat, vaikuttavat useimmiten vakavimmin köyhimpien kaupunkilaisten lapsiin, koska he asuvat monesti vilkkaiden teiden varrella. Muovin ja muiden hajoamattomien aineiden lisäys kulutuksessa on lisännyt terveydelle vaarallisia kaatopaikkoja. Jälleen tämä vaikuttaa eniten alemman tuloluokan ihmisiin, sillä kaatopaikkojen vieressä asuvat useimmiten köyhät.

Alemman tuloluokan ihmisten päästessä osallistumaan kulutukseen ei ole takeita, että heidän hyvinvointinsa nousee samassa tahdissa kulutuksen kanssa. Ongelmana on, että kulutus on sosiaalinen prosessi ja ainakin osa kulutuksesta tapahtuu oman aseman viestittämisen takia. Korkeampaa asemaa osoittavan tuotteen ostaminen ei ole kuitenkaan enää yhtä houkuttelevaa, jos muut ostavat samanlaisen tuotteen.

Globalisaatiolla on taipumus kasvattaa tätä asemaa korostavaa kulutusta kehittyvissä maissa, koska globalisaatioon kuuluu joukkotiedotusvälineiden nopea leviäminen, ulkomaiset televisio-ohjelmat, ja monikansallisten yritysten mainonta. Läntisten arvojen leviämistä kiihdyttää se, että ulkomainen ohjelmisto on pääasiassa amerikkalaista.

Jotkut köyhimpien ryhmien edustajat kehittyvissä maissa ovat valmiita jopa korvaamaan ruoan ja muiden välttämättömien hyödykkeiden kulutusta asemaa korostavilla tuotteilla. Tämä johtuu siitä, että he saavat suurta tyydytystä asemansa noususta ja köyhille ihmisille pienikin lisäys arvoa korostavissa tuotteissa nostaa heidän asemaansa. Ylemmissä tuloluokissa sama kulutusmäärä ei vielä nosta asemaa, koska erot tuloissa ovat paljon suuremmat kuin köyhemmillä.

(James 2000, 542-543)

5. Johtopäätökset ja yhteenveto

Kehitysmaiden avautuminen globalisaatiolle aiheuttaa monesti väestön enemmistölle enemmän kärsimystä kuin hyötyä. Taloudellisten ja poliittisten valtarakenteiden tulee muuttua, jotta globalisaatiosta tulee näissä maissa useammille ihmisille positiivinen ilmiö.

Ongelmista huolimatta globalisaatiosta eristäytymisen seuraukset voivat olla vakavammalla kuin globalisaation aiheuttamat ongelmat. Ulkomaisen pääoman ja innovaatiokyvyn puute sekä valtaapitävien eliittien suuri valta estävät tehokkaasti taloudellisen ja sosiaalisen edistyksen. Saattaakin olla, että monien kehitysmaiden poliittinen epävakaisuus, inhimillinen kärsimys ja taloudelliset ongelmat ovat seurausta globalisaation puutteesta.

(Väyrynen 1998, 197-198)

1980-luvun alussa alkaneen modernin globalisaation toisen vaiheen aikana talous on kasvanut merkittävästi. Globalisaatiossa on paljon positiivisia asioita, kuten teknologian leviäminen ympäri maailmaa ja kulttuurisen monimuotoisuuden lisääntyminen.

Uusklassisen taloustieteen hallitsevasta asemasta huolimatta siinä on monia ongelmia, kuten liika taloudellisen ympäristön yksinkertaistaminen, eettisten ja ympäristönäkökulmien laiminlyönti ja kykenemättömyys mallien empiriseen todistamiseen.

Globalisaatiossa on positiivisista asioista huolimatta myös paljon ongelmia ja tutkielman pääpaino on niiden selvittämisessä. Taloudellinen mallimme kuluttaa luontoa liikaa ja rajat tulevat vastaan jossain vaiheessa. Esimerkiksi kalakannat ovat romahtamassa, ilmastonmuutos on saavuttamassa kriittisen rajan ja öljyhuippu saavutetaan pian. Ilmastonmuutoksen hillitseminen maksaisi paljon vähemmän kuin olla tekemättä mitään.

Maailman jako rikkaisiin ja köyhiin on selkeä. Uusklassisen taloustieteen näkökulmasta eriarvoisuuden syyt ovat arvoitus, sillä se ennustaa välitöntä tulojen lähenemistä kaupan vapautuksen seurauksena. Köyhimpien maiden tilanne näyttää kuitenkin huonolta ja niiden

pitäisi pystyä luomaan henkistä kapasiteettia, jotta taloudellinen nousu olisi mahdollista ja riippuvuus ytimen maista vähenisi.

Rajojen avaaminen globalisaatiolle on myös auttanut kansainvälisen rikollisuuden toimintaa. Järjestäytyneen rikollisuuden toiminta on niin merkittävää, että rikollisjärjestöt pystyvät ostamaan poliitikkoja ja nostamaan heitä valtaan.

Rikkaiden maiden kansainväliset yhtiöt ovat laajentaneet toimintaansa globalisaation myötä kehittyviin maihin ja valta on siirtynyt valtiolta yhä enemmän näille suuryrityksille. Seurauksena tästä kehityksestä on ollut kehittyvien maiden työläisten etujen laiminlyönti, Uusklassinen taloustiede olettaa kuluttajien mieltymysten pysyvän samana riippumatta ulkoisista vaikutuksista. Käytännössä ulkomainen mainonta vaikuttaa kuitenkin merkittävästi varsinkin kehittyvien maiden ihmisiin johtuen vaillinaisista tietolähteistä. Globalisaation aiheuttama kulutuksen muutos voi myös tuoda merkittäviä negatiivisia vaikutuksia kehittyviin maihin, sillä rikkaiden maiden tuotteet on suunniteltu aivan eri olosuhteisiin ja kehitysmaiden kulutuksen lisäys koskee lähinnä ylempiä tuloluokkia.

Lähteet

Artikkelit

Agmon, T. (2009) Market Globalization by Firms from Emerging Markets and Small Countries: an Application of the Neoclassical Trade Model. *SSRN Working Paper Series*, July 2009, 1-18

Bastien, C. (2007) From Homo Economicus to Homo Corporativus: A Neglected Critique of Neoclassical Economics. *Journal of Socio*, February 2007, 118-127

Berman, B.J. (2004) A Palimpsest of Contradictions: Ethnicity, Class, and Politics in Africa. *The International Journal of African Historical Studies* 37, 1, 13-31

Busch, L. (2007) Performing The Economy, Performing Science: From Neoclassical to Supply Chain Models in the Agrifood Sector. *Economy and Society* 36, 3, 437-466

Dodani, S., LaPorte, R.E. (2008) Ways to Strengthen Research Capacity in Developing Countries: Effectiveness of a Research Training Workshop in Pakistan. *Public Health*, 122, 578-587

Dorrien, G. (2009) A Case for Economic Democracy. *Tikkun*, May & June 2009, 34-76

Eden, L., Lenway, S. (2001) Introduction to the symposium multinationals: The janus face of globalization. *Journal of International Business Studies* 32, 3, 383-401

Ernst, D., Ozawa, T. (2002) National Sovereign Economy, Global Market Economy, and Transnational Corporate Economy. *Journal of Economic Issues* 36, 2, 547-555

Finnegan, M. (1995) The Moral Dimensions of Neoclassical Economics: a Critique. *International Journal of Social Economics* 22, 6, 17-28

Greenaway D., Morgan, W., Wright, P. (1998) Trade Liberalisation and Growth in Developing Countries. *Journal of Development Economics*, 67, 229-244

Hall, C., Lindenberger, D., Kümmel, R., Kroeger, T., Eichhorn, W. (2001) The Need to Reintegrate the Natural Sciences with Economics. *BioScience*, August 2001, 663-673

James, J. (2000) Do consumers in developing countries gain or lose from globalization? *Journal of Economic Issues* 34, 3, 537-551

Johnson, C.F. (2000) Racial Disparities and Neoclassical Economics: The Poverty of Human Capital Explanations. *Social Science Journal* 37, 3, 459-464

Lowenberg, A.D. (1990) Neoclassical Economics as a Theory of Politics and Institutions. *CATO Journal* 9, 3, 619-642

McMurtry, J. (2003) The Life-blind Structure of the Neoclassical Paradigm: A Critique of Bernard Hodgson's Economics as a Moral Science. *Journal of Business Ethics* 44, 4, 377-389

Moir, L. (2001) What Do We Mean by Corporate Social Responsibility? *Corporate Governance*, 1, 2 2001, 16-22

O'Brien, K.L., Leichenko, R.M (2003) Winners and Losers in the Context of Global Change. *Annals of the Association of American Geographers* 93, 1, 89-103

Richards, D.L., Gelleny, R.D., Sacko, D.H (2001) Money with mean streak? Foreign Economic Penetration and Government Respect for Human Rights in Developing Countries. *International Studies Quarterly* 45, 219-239

Rosen, S. (1997) Austrian and Neoclassical Economics: Any Gains from Trade? *Journal of Economic Perspectives* 11, 4, 139-152

Tiemstra, J.P (2007) The Social Economics of Globalization. *Forum for Social Economics* 36, 2, 143-159

Kirjat

Briones, R.M, Dey M., Ahmed, M. (2010) Globalization and Fisheries: Welfare Implications of Export Trade in Asia. In: Biswas, A.K, Tortajada, C. (toim.) Global Change: Impacts on Water and Food Security. Berlin, Springer.

Flavin, C. (2008) Esipuhe. In: Starke, L. (toim.) Maailman tila 2008. Helsinki, Gaudeamus.

Flavin, C. (2008) Kohti saasteetonta maailmaa. In: Starke, L. (toim.) Maailman tila 2008. Helsinki, Gaudeamus.

Gardner, G., Prugh, T. (2008) Kestävän kehityksen siemenet. In: Starke, L. (toim.) Maailman tila 2008. Helsinki, Gaudeamus.

Goldstein, N. (2008) Globalization and free trade. New York, Checkmark Books.

Halweil, B., Nierenberg, D. (2008) Liha ja kala: ruokavalion kalleimmat raaka-aineet. In: Starke, L. (toim.) Maailman tila 2008. Helsinki, Gaudeamus.

Hunter Lovins, L. (2008) Tuotannon uudet tuulet. In: Starke, L. (toim.) Maailman tila 2008. Helsinki, Gaudeamus.

Miquel-Martí, V., Sordé-Martí, T. (2008) A New Understanding of Globalization: The Case of the Romà. In: Zajda, J. (toim.) Globalisation, Comparative Education and Policy Research. Dordrecht, Springer.

Mundy, K. (2005) Globalization and Educational Change: New Policy Worlds. In: Bascia, N., Cumming, A., Datnow, A., Leithwood, K., Livingstone, D. (toim.) International Handbook of Educational Policy. Dordrecht, Springer.

Piekkola, H. (2008) Globalisaatio, yritysten kansainvälistyminen ja työmarkkinat. Helsinki, Työ- ja elinkeinoministeriö, Edita.

Väyrynen, R. (1998) Globalisaatio: uhka vai mahdollisuus? Juva, WSOY.

Sähköiset lähteet

Yhdistyneet kansakunnat (2008): Composition of macro geographical (continental) regions, geographical sub-regions, and selected economic and other groupings. Saatavilla www-muodossa: <http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm#ftnc>. Viitattu 25.11.2009